наскельної флори Дністровського каньйону, найкраще планувати подорож на кінець квітня — травень.

Завдяки унікальному мікроклімату каньйону весна тут розвивається за «південним сценарієм», тому цей період дарує справжній вибух кольорів. Проте, залежно від того, які саме рослини ви мрієте побачити, весняний сезон ділиться на кілька пікових етапів:

Календар цвітіння наскельної флори. Кінець квітня (весняний пік): Що цвіте: Масово зацвітає сон-трава (сон великий та сон розкритий), вкриваючи схили пухнастими фіолетовими дзвониками. Одночасно вапнякові скелі вкриваються золотаво-жовтими килимами аврінії скельної (скельного бурачка) та розпускаються ніжно-рожеві квіти мигдалю степового (бобівника).

Травень (абсолютний пік різнотрав'я): Що цвіте: Починається цвітіння реліктового ясенця білого («неопалимої купини»), який огортає схили своїми високими рожево-пурпуровими суцвіттями з сильним цитрусово-пряним ароматом. Також у травні зацвітають рідкісні дикі орхідеї (любка дволиста, зозулинцеві), горизонтальні тераси вкриваються білими зірочками подільської ендемічної шиверекії, а на наскельних степах з'являються перші сріблясті хвилі ковили.

Список використаних джерел:

1. Царик Л., Царик П., Царик В. Оцінювання екосистемних послуг урочища Червоне The 6th International scientific and practical conference “The role of innovations in the transformation of the image of modern science” (October 08 – 11, 2024) Oslo, Norway. International Science Group. 2024. P 50-57.

Назар ЯНЕЦЬ
аспірант освітньої програми «Науки про Землю»
Науковий керівник –
доктор географічних наук, професор,
декан географічного факультету
Андрій КУЗИШИН
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ЗЕМЕЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ В СИСТЕМІ СТАЛОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ

Земельний потенціал є одним із базових ресурсів розвитку територіальних громад, оскільки земля одночасно виступає просторовим базисом господарської діяльності, засобом сільськогосподарського виробництва, економічним активом і

джерелом доходів місцевих бюджетів. В умовах децентралізації особливого значення набуває не лише кількісна забезпеченість громад земельними ресурсами, а й просторово-функціональна структура їх використання**,** що визначає можливості поєднання економічної результативності, соціальних потреб населення та екологічної збалансованості.

У межах Тернопільської області сформовано 55 територіальних громад, серед яких 20 сільських, 16 селищних і 19 міських. Вони істотно відрізняються за площею, характером розселення, місцеположенням щодо основних економічних центрів та забезпеченістю земельними ресурсами [1, с. 100].

Загалом в області налічується майже 193 тис. домогосподарств, які мають земельні ділянки, а середня площа в розрахунку на одне домогосподарство становить 1,31 га. Водночас залежно від типу громади та її положення щодо районних центрів цей показник істотно змінюється. Для віддалених сільських громад характерні переважно більші земельні наділи – приблизно 1,4–2,3 га на домогосподарство [1, с. 100].

Абсолютні масштаби земель, якими користуються домогосподарства, також демонструють значні відмінності. Найбільші їх площі зафіксовано у Копичинецькій громаді – 12306,5 га, Шумській – 11290,2 га, Збаразькій – 10832,6 га, Кременецькій – 9671,8 га, Козівській – 8277,5 га, Теребовлянській – 7848,9 га, Вишнівецькій – 7843,4 га, Заліщицькій – 7744,8 га та Бучацькій – 7674,9 га [1, с. 101]. Це переважно територіально великі громади з розвиненим сільським розселенням, що підтверджує вагому роль індивідуального землекористування у структурі їхнього земельного потенціалу.

Проте абсолютна площа землеволодінь не відображає інтенсивності забезпечення землею окремого домогосподарства. За цим показником формується інша просторова картина. Максимальне значення характерне для Козлівської громади – 2,61 га/домогосподарство, далі йдуть Скориківська – 2,29 га, Купчинецька – 2,00 га, Тернопільська – 1,96 га, Шумська – 1,93 га, Хоростківська – 1,81 га та Вишнівецька – 1,70 га [1, с. 101-102].

Таким чином, перевищення середньообласного показника в окремих громадах сягає майже двох разів.

Протилежний полюс утворюють громади з малими земельними ділянками домогосподарств. Мінімальні значення зафіксовані у Байковецькій та Чортківській – по 0,63 га**,** Білецькій – 0,71 га, Великоберезовицькій та Великогаївській – по 0,79 га, Підгороднянській – 0,88 га, Золотопотіцькій – 0,90 га, Нагірянській –

0,92 га та Трибухівській – 0,93 га [1, с. 101-102].

Порівняння цих показників дозволяє виявити важливу просторову закономірність. Менші земельні ділянки характерні насамперед для громад, розташованих у зоні впливу великих міських центрів, де земля виконує не лише аграрну функцію. Показовим є приміський пояс Тернополя: Байковецька – 0,63 га, Білецька – 0,71 га, Великогаївська – 0,79 га, Великоберезовицька – 0,79 га, Підгороднянська – 0,88 га на одне домогосподарство. Тут посилюється конкуренція між сільськогосподарською, житловою, комерційною, транспортною та сервісною функціями території.

Отже, малий середній розмір ділянки в приміській громаді не слід трактувати як ознаку низького земельного потенціалу. Навпаки, він може відображати вищу інтенсивність використання землі та її більшу економічну капіталізацію. Дослідження підтверджує, що близькість до міста часто сильніше впливає на економічну спроможність громади, ніж її площа чи чисельність населення.

Інший тип представляють громади зі значною забезпеченістю домогосподарств землею. Так, Козлівська громада при площі лише 95,4 км² має середній показник 2,61 га на домогосподарство, Скориківська при площі 262,8 км² – 2,29 га, Купчинецька при 97,6 км² – 2,00 га. Це засвідчує, що розмір території громади та земельна забезпеченість населення не перебувають у прямій пропорційній залежності. Значно важливішими є особливості історично сформованого землекористування, структура розселення та функціональна спеціалізація території.

Порівняння кількості домогосподарств також демонструє різні моделі використання землі. Найбільша їх кількість із земельними ділянками характерна для Копичинецької громади – 9084, Збаразької – 7665, Бучацької – 7470, Кременецької – 6720, Борщівської – 6569, Заліщицької – 6320 та Теребовлянської – 6002 домогосподарства. Це свідчить про збереження значної ролі дрібного та індивідуального землекористування не лише в сільських, але й у великих міських громадах із розгалуженою мережею сільських поселень.

На основі проведеного аналізу можна виокремити три базові просторово-функціональні моделі використання земельного потенціалу. Перша – приміcько-інтенсивна, представлена Байковецькою, Білецькою, Великогаївською, Великоберезовицькою та Підгороднянською громадами, де аграрне землекористування дедалі активніше конкурує із забудовою та сервісними функціями. Друга – аграрно-диверсифікована, характерна для Збаразької, Козівської, Теребовлянської, Бучацької та інших великих громад, де значні

земельні ресурси поєднуються з функціями локальних центрів обслуговування й переробки. Третя – периферійно-аграрна, для якої характерні більші земельні ділянки домогосподарств та значна роль землі як безпосереднього виробничого ресурсу.

З позицій сталого розвитку ці типи потребують різних управлінських підходів. Для приміських громад пріоритетом має бути обмеження хаотичної зміни цільового призначення продуктивних земель та узгодження житлової забудови із збереженням сільськогосподарських і природних територій. Для аграрно-диверсифікованих громад важливими є підвищення доданої вартості землекористування через переробку аграрної продукції, розвиток локальних виробничих ланцюгів та диверсифікацію сільської економіки. Для периферійних громад – недопущення екстенсивного виснаження земельного ресурсу, підтримка фермерських господарств та поєднання агровиробничої функції з природоохоронною і рекреаційною.

Земельний потенціал територіальних громад Тернопільської області визначається не лише площею земельних ресурсів, а характером їх просторової концентрації та функціонального використання**.** Значні відмінності – від 0,63 до 2,61 га на одне домогосподарство – засвідчують формування різних моделей землекористування. Тому реалізація принципів сталого розвитку потребує переходу від уніфікованого управління земельними ресурсами до просторово диференційованої земельної політики**,** яка враховуватиме тип громади, її місцеположення, структуру розселення, рівень земельної забезпеченості та конкурентність функцій землекористування.

Список використаних джерел:

1. Кузишин А. В., Поплавська І. В., Задворний С. І., Пушкар Б. Т., Горошко А. А. Особливості просторової диференціації територіальних громад: приклад Тернопільської області. Слобожанський науковий вісник. Серія: Природничі науки. 2024. Випуск 1, С. 97-104. https://doi.org/10.32782/naturalspu/2024.1.13/.